

»Revizionisti su skloni prikazu prema kojem Hitler nije provocirao svoje protivnike nego su oni njega u času vlade 'narodnog spasa' izazvali i time ga prisilili da poduzme protumjere koje su redom pogađale opozicionare u Njemačkoj. Prema toj teoriji o očovječavanju barbarska zločina, koja su hitlerovci počinili prije i za vrijeme rata, nisu zapravo drugo nego politički prekršaji izazvani mjerama za zaštitu sigurnosti zemlje u doba mira i neizbježive akcije odmazde za vrijeme rata. Prema tome i pokolji Židova i Slavena samo su slučajno nadošli koraci, poduzeti za obranu Reicha. Čak i sam rat protiv Sovjetskog Saveza nije ništa drugo nego preventivna vojnička ekspedicija da se preduhitri neposredni sovjetski napad. Tako su tumačili Feldmarschall Keitel i generalpukovnik Jodl napad na Sovjetski Savez pred Međunarodnim vojnim sudom u Nürnbergu« (str. 159). Među revizionističkim piscima čini se da je najdalje otišao prof. Martin Broszat, direktor Instituta za suvremenu povijest u Münchenu, koji je tvrdio da hitlerovci nisu namjeravali uništiti Židove, već da su im htjeli osigurati novi životni prostor istočno od Urala. Kako put za taj prostor nije bio slobodan, jer se suprotstavila Crvena armija, a Židovi već prikupljeni, došlo je među njima do epidemija i pojava »partizanskih bandi«, pa su se lokalne vlasti odlučile za likvidaciju. Goreg cinizma vjerovatno nema.

Sličnih mišljenja da su nacisti bili prisiljeni na teror i zločine ima prilično u Zapadnoj Njemačkoj. U borbi s takvim »znanstvenim mišljenjima« veliku ulogu odigrala je i ta knjiga, koju nije lako pročitati, jer su napomene dane odvojeno od teksta razgovora, a ne ispod crte kako je uobičajeno.

Zlatko Čepo

JURIJ GIRENKO, Stranice sovjetsko-jugoslavenskog prijateljstva, Moskva 1984, 128 str.

U izdanju Agencije za štampu »Novosti« u Moskvi objavljena je navedena brošura na srpsko-hrvatskom jeziku. Tim je očigledna njezina namjena da posluži prvenstveno Jugoslavenima koji žive i rade u SSSR-u. Autor brošure Jurij Stepanovič Girenko, novinar i magistar historijskih nauka, stručnjak za jugoslavensko-sovjetske odnose, dosad je objavio više knjiga o našoj zemlji i njezinoj unutrašnjoj i vanjskoj politici.

U toj brošuri autor je na stotinjak stranica malog formata u pet glava dao jugoslavensko-sovjetske odnose u vrijeme drugoga svjetskog rata, a u posljednjoj, šetoj glavi odnose u prvim poslijeratnim godinama do Rezolucije Informbiroa. U kraćem Zaključku letimično se osvrnuo na poboljšanje odnosa od XX kongresa KPSS 1955. do naših dana.

Budući da u prvim godinama rata nije bilo neke veće konkretne suradnje, autor se ograničava na pisanje sovjetske štampe i malobrojne izjave sovjetskih rukovodilaca o borbi partizana u Jugoslaviji. Iz bilješki vidimo da su autoru poznata mnoga djela Josipa Broza Tita, u kojima se nalaze i brojni telegrami upu-

čeni Kominterni s molbom za pomoć, makar simboličkog karaktera. U su telegrami, kao što je poznato, ostali bez odgovora, iako je NOP tada prolazio kroz svoje najteže trenutke.

Budući da neke veće konkretne suradnje nije bilo sve do 1944. godine, autor se ograničio da u drugoj glavi obradi podršku sovjetske diplomacije narodnooslobodilačkom pokretu u Jugoslaviji. Riječ je prije svega o otklanjanju napora britanske diplomacije da se četnički pokret Draže Mihailovića prizna za jedinog predstavnika Jugoslavije koji se bori s fašizmom. Autor se pri tom služi i relevantnom engleskom literaturom. Tek u četvrtoj glavi autor govori o zajedničkim dejstvima jedinica Crvene armije i Narodnooslobodilačke vojske u borbama za oslobodjenje sjeveroistočnih dijelova Jugoslavije. Tom prilikom došlo je i do značajne pomoći u oružju od SSSR-a. Time je započela stvarna suradnja.

U narednoj, petoj glavi autor ponavlja sovjetske stavove o sporazumu fifti-fifti na Jalti kao prijedlogu Churchilla, koji je time htio osigurati barem dio utjecaja u Jugoslaviji. Taj je prijedlog, kako tvrdi autor, sovjetska diplomacija odbila. U posljednjoj, šestoj glavi autor govori o ulozi Sovjetskog Saveza u obrani interesa naroda Jugoslavije 1945—1947. Ta podrška, kao što znamo, u borbi za naše zapadne granice nije bila uvijek najpotpunija. Iz bilješki vidimo da autor poznaje »Sećanja« Edvarda Kardelja, ali da se ne obazire na dio o mirovnim pregovorima u Parizu 1947, u kojima Kardelj govori o nerazumijevanju ministra vanjskih poslova SSSR-a Molotova za naše »male« teritorijalne interese. O tome Kardelj konkretno piše:

»Posle bezuspješnog nastojanja da dobijemo Trst, dogovorili smo se sa sovjetskom delegacijom da ona pristane na formiranje Slobodne teritorije Trsta, s tim da Gorica pripadne Jugoslaviji. Kada sam sledećeg dana, po običaju, došao kod Molotova na 'doručak', dočekao me je sav radostan i rekao: 'Dobili smo'. Pitao sam: 'Šta smo dobili?' Odgovorio je: 'Trst će biti slobodna teritorija, zapadne vlade su pristale na naš predlog da se iz dela teritorije oko Trsta formira Slobodna teritorija Trsta'. Pitao sam: 'A šta je sa Goricom?' S izrazom čuđenja odgovorio mi je: 'Šta sa Goricom — Gorica ostaje italijanska.'

Razume se, uzrujao sam se i prebacio Molotovu da smo se dan ranije dogovorili da pristajemo na Slobodnu teritoriju Trsta samo pod uslovom da Gorica bude jugoslovenska. Na to mi je on odgovorio: 'Šta toliko insistirate na tom malom gradu koji nema nikakve važnosti ni za vas, ni za Italiju. Glavno pitanje je bilo Trst, i tu smo dobili maksimum koji smo mogli postići.«

SSSR je kao jedina velika socijalistička zemlja konfrontirana s tri kapitalističke velesile: SAD, V. Britanijom i Francuskom branila interese socijalističke Jugoslavije, ali ne s toliko upornosti kao vlastite, što njezini pisci nisu spremni da priznaju. Da bismo ilustrirali tu tvrdnju navodimo dio teksta o sukobu potkraj četrdesetih godina:

»Kroz ozbiljno iskušenje prijateljstvo naroda SSSR i Jugoslavije prošlo je krajem 40-ih — početkom 50-ih godina, kad su sovjetsko-jugoslovenski odnosi bili pomračeni. Posle donošenja rezolucije Informacionog biroa komunističkih i radničkih partija »O stanju u Komunističkoj partiji Jugoslavije« (jun 1948), prema kojoj je V kongres KPJ (21—27. jul 1948) izrazio negativan odnos, kontakti između SKP(b) i drugih komunističkih i radničkih partija s jedne strane i KPJ — s druge bili su prekinuti. Poremećeni su bili i međudržavni odnosi Jugoslavije sa SSSR i drugim socijalističkim zemljama. Na karakter donete novembra 1949. godine druge rezolucije Informbiroa o jugoslovenskom

pitanju uticao je prekid odnosa između Jugoslavije i KPJ i drugih socijalističkih zemalja i bratskih partija do kojeg je u to vreme već došlo» (str. 100—101). Proizlazi da je za prekid odnosa bio kriv V kongres KPJ, koji nije prihvatio Rezoluciju Informbiroa kao opravdanu. Isto se kaže i za drugu Rezoluciju Informbiroa. Autor doduše spominje kult Staljinove ličnosti, ali ga ne dovodi u vezu s Rezolucijom Informbiroa. U objašnjenju dotad najžešćeg sukoba u komunističkom pokretu, autor ostaje ispod nivoa glavnog nosioca borbe protiv kulta ličnosti N. S. Hruščova kojega, usput rečeno, ne spominje, poput drugih sovjetskih historičara. Možda zato što je N. S. Hruščov nakon dolaska u Beograd 1955. imao snage da prizna sovjetsku odgovornost za sukob, iako ga je svalio na tada već otpisane staljinističke snage.

»Mi iskreno žalimo ono što se dogodilo i odlučno odbijamo sve ono što se nagomilalo u tom periodu. Mi sa svoje strane, bez ikakve sumnje, u ovo ubrajamo provokatorsku ulogu koju su u odnosima između Jugoslavije i SSSR odigrali sada otkriveni neprijatelji naroda Berija, Abakumov i drugi. Mi smo temeljno proučili materijale na kojima se zasnivaju teške optužbe protiv rukovodilaca Jugoslavije. Činjenice govore da su ove materijale isfabrikovali neprijatelji naroda, prezreni agenti imperijalizma koji su se uvukli u redove naše partije. Mi smo duboko ubeđeni da je period pogoršanja naših odnosa ostao daleko za nama. S naše strane, mi smo spremni da učinimo sve što je potrebno da odstranimo sve prepreke koje smetaju učvršćenju prijateljskih odnosa između naših naroda.«

U nastavku autor ističe značenje Beogradske deklaracije iz 1955. godine i Moskovske za razvoj odnosa između SSSR-a i Jugoslavije, odnosno KPSS i SKJ. Naravno ti odnosi nisu bili uvijek na istom nivou. Autor posebno ističe polemike oko novog Programa SKJ 1958. godine i različite ocjene događaja u Čehoslovačkoj 1968. Razlike u tim sporovima ubrzo su otklonjene i prijateljstvo je nastavljeno sve intenzivnije. Nije ga poremetila ni smrt predsjednika Tita 1980, kako su to očekivali mnogi protivnici socijalizma. O odnosima među zemljama na posljednjem kongresu KPSS 1981. rečeno je: »U mnogim oblastima napreduje sovjetsko-jugoslovenska saradnja. Usaglašeni principi i dogovori su dobra baza za njeno dalje proširivanje. Sovjetsko-jugoslovensko prijateljstvo ima duboke korene i mi ne sumnjamo u njegovu budućnost« (str. 111).

Tom kursu pridonosi i ova brošura Jurija Girenka unatoč nekim ozbiljnijim zamjerkama koje smo naveli.

Zlatko Čepo

*REVOLUCIONARNI OMLADINSKI POKRET U ZAGREBU
1941—1945, knj. I i II, Zagreb 1984, 982 str.*

Sjećanja sudionika događaja vezanih uz bilo koji politički ili društveni pokret uvijek su jedan od važnih izvora za njihovu rekonstrukciju, za saznanja o vremenu i odnosima među ljudima, za podatke o pojedinim davno zaborav-